

Шиловська О.М. Психологічні передумови розвитку здатності молодшого школяра до конструювання досвіду. *Психологічний і педагогічний дискурс: Наукові записки вчених: збірник матеріалів конференції / за заг. ред. проф. Т. О. Олефіренка.* Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. С.221–223.

УДК 37.015.31:17.024.4

Шиловська О. М.

ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ЗДАТНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ДО КОНСТРУЮВАННЯ ДОСВІДУ

В дитини молодшого шкільного віку на якісно новому рівні реалізується потенціал розвитку як активного суб'єкта, що пізнає оточуючий світ і самого себе, особистості, яка набуває власний досвід проживання, переживання, усвідомлення життєвих подій. На основі аналізу психологічної літератури та результатів попередніх досліджень з'ясовано, що психологічні зміни, що відбуваються в період молодшого шкільного віку, свідчать про широкі можливості розвитку дитини на даному віковому етапі, зокрема можливості аналізувати, інтерпретувати та певним чином планувати події свого життя, що на наш погляд, може сприяти розвитку здатності до конструювання досвіду.

Вміння визначити мету не лише певного виду діяльності, але й життєвих етапів, здатність до саморозвитку, до можливості брати відповідальність за власне життя, з нашої точки зору, закладаються вже в молодшому шкільному віці. Саме на даному віковому етапі дитина під впливом соціокультурного середовища вчиться усвідомлювати не лише своє "Я", але й певні події власного життя. Актуальність дослідження зумовлена новим підходом до вивчення психологічних особливостей молодшого шкільного віку, в основі якого лежить погляд на особистість як автора власного життя, здатного до саморозвитку в рамках соціокультурного контексту.

У дітей молодшого шкільного віку починає формуватися самототожність як характеристика особистісного досвіду. Формування рефлексії, що відбувається наприкінці молодшого шкільного віку, сприяє усвідомленню дитиною власного "Я", свого життєвого досвіду, будівництву власної "Я-концепції", як однієї з можливих передумов здатності до конструювання. Зауважимо однак, що процес конструювання в молодшому шкільному віці можна розглядати, насамперед, з точки зору конструювання власного "Я", "яким я хочу бути", "ким я хочу бути", "з ким я хочу бути" тощо. І лише потім ми можемо говорити про розвиток здатності до конструювання певних життєвих подій.

Варто також зупинитися на тому твердженні, що дитина молодшого шкільного віку не лише залежна від соціокультурного оточення, але й

максимально відкрита для інформаційного потоку з боку соціуму. Ставлення дитини до себе, усвідомлення власних рис, якостей, інтерпретація подій, що відбуваються в житті молодшого школяра обумовлені впливом зовнішніх соціальних факторів. Таким чином, здатність дитини до конструювання залежить від соціального та культурного оточення, в якому вона перебуває. Також необхідно звернути увагу на те, що дитина молодшого шкільного віку, особливо першого, другого, та іноді навіть і третього класу, не в змозі самостійно проінтерпретувати ні психологічні особливості власної особистості, ні зміст і характер соціальних впливів, ні події, які відбуваються в її житті. Так вона може дати їм емоційну оцінку з точки зору наскільки їй комфортно в даній ситуації, але їй досить складно встановити причинно-наслідковий зв'язок між подіями, що відбуваються в її житті.

Встановлення цих зв'язків, синтез нових смислів, усвідомлення і інтерпретація того, що відбувається навколо дитини найчастіше відбувається в діалозі з іншими людьми, найчастіше старшими (батьками, вчителями, рідними).

Здатність до осмислення власного "Я" та індивідуального досвіду, як передумови формування здатності до конструювання в молодшому шкільному віці, на наш погляд, залежить від розвитку певних компонентів.

Насамперед, когнітивного. Розглядаючи когнітивний компонент, варто зупинитися на розвитку мовленнєвої компетенції дитини, що забезпечить можливість вступити в контакт з оточуючими, не переживаючи, що тебе не зрозуміють чи зрозуміють не вірно, висловити власні думки, почуття, оволодіти навичками осмислення можливих смислів тексту, висловлювань інших, висловити власне ставлення до тих подій, які відбуваються в житті дитини тощо. Крім мовлення, не менш важливим є розвиток мислення дитини. Перш ніж дитина навчиться інтерпретувати, усвідомлювати і на цій основі конструювати щось нове, вона повинна вміти аналізувати, порівнювати, систематизувати, узагальнювати, робити певні логічні висновки, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

І, нарешті, без розвитку уяви у молодших школярів, на наш погляд, процес конструювання певних життєвих подій взагалі неможливий. Оскільки дорослі, як правило, планують, осмислюють, щось змінюють, ставлять певні цілі і уявляють шляхи їх досягнення, маючи достатній життєвий досвід, чого не має дитина молодшого шкільного віку. Вона може лише уявляти, мріяти, але не конструювати щось на основі усвідомленого життєвого досвіду.

Особистісний компонент, що забезпечить у молодшого школяра успішний розвиток здатності до конструювання досвіду, на наш погляд, повинен включати в себе розвиток рефлексії; розвиток навичок самопізнання та самоаналізу, що спрямований на вміння аналізувати особливості свого характеру, розрізняти власні емоції та почуття, вміння формулювати свої бажання та мрії, усвідомлювати себе як ціннісну особистість; розвиток позитивного ставлення до себе, в основі якого лежить пошук внутрішніх ресурсів для досягнення цілей, які дитина може поставити на найближчу

перспективу; розвиток навичок свідомої регуляція та аналізу власних почуттів, переживань, думок, намірів.

І, нарешті, не менш важливим є емоційний компонент. Важливими складовими даного компоненту, з нашої точки зору, є розвиток здатності усвідомлювати різні емоційні стани, керувати власними емоціями, розвиток певної автономії від дорослих, як незалежності емоційного стану дитини від емоційних станів значимих дорослих. Однак розвиток всіх перерахованих якостей потребує комплексної цілеспрямованої роботи не лише психолога, але й близького оточення дитини. Тому дана проблема потребує подальшого глибокого вивчення.